

זיווגים נקבעים בשמים

[שיחה לפרשת ויצא – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה" – שיחה 3.
הבהרה. השיחה שלפניך נערכה מחדש ע"י אחד מתלמידיו, ובהסכמת הרב – אך טרם עברה הגהה ע"י]

- א. התנהגותה של רחל עם יעקב מעוררת תמיהות רבות. אחרי שהיא קבעה מראש ביחד עם יעקב הסימנים הסודיים דוקא כדי שאביה לבן לא יערים עליו, הא כיצד הולכת רחל ומוסרת את הסימנים הסודיים הללו לאחותה לאה ועוקפת בכך את רצונו של יעקב. אמנם נכון שהיא התכוונה להציל את אחותה מן הבושה (ב"ב קכג.) אבל הרי היא גורמת בכך צער גדול ליעקב, להיות נשוי עם אשה שבכלל איננו מעוניין בה! זה נקרא "להיות צדיק על חשבונו של מישהו אחר".
- ב. הבושה של לאה מתחת לחופה תמשך ימים מספר בלבד, אבל לאורך ימים רבים יהיה יעקב מרותק לאשה שאיננו חפץ בה. באיזה משקל ערכה רחל את החשבון למי כדאי לצער, אם ללאה או ליעקב?
- ג. עוד צריכים להבין, מדוע יעקב לא גירש את לאה תיכף ומיד (למחרת בבוקר). ומניין לה לרחל שיעקב לא יגרש אותה, ואז לשווא כל המערכה שהיא הכינה, כי סוף כל סוף תגיע לאה לידי בוש ע"י גירושה!

פעמים רבות ישנן שאלות מוסריות תשובות הנראות במבט ראשון מוזרות ביותר, אבל אחרי העיון במתינות רואים שהן אמיתות פשוטות וישרות ביותר.

כך נלע"ד לפרש כי האמינו רחל ויעקב שהזיווגים נקבעים ע"י ה' וממילא איגלאי מילתא למפרע שלא לאה היא ג"כ זוגו של יעקב. כי הנה חז"ל מלמדים: "מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים, מה' אשה לאיש. מן התורה: 'ויען לבן ובתואל, מה' יצא הדבר'. מן הנביאים (אצל שמשון) 'ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא'. מן הכתובים (ספר משלי) 'בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת' (מ"ק יח.).

היסוד הגדול הזה נשנה שוב בסוטה (ב.) 'ארבעים יום לפני יצירת הוולד, מכריזים בת פלוני לפלוני' (בזיווג ראשון). משמע שזוהי גזירה מן שמים. רק למראה עיני האדם נראה כאילו האדם הוא הבוחר. אבל בעצם, ה' נתן חינה של אשה מסוימת בעיניו, זאת הראויה לו מן קדמת-דנא. ה' מסבב את העניינים כך שהאדם יקח מי שהיתה ראויה לחלקו. ומפורש כך בזהר (ג/מג.) שלפני לידת האדם, הנשמה היא אחת בלבד. בלידתו של האדם הנשמה מתחלקת לשתיים ונמסרת חצי לזכר וחצי לנקבה. כעבור זמן והם נישאים זל"ז, שוב מתחברים ב' החצאים יחדו. וחוזרים לכמו שהיו לפני שנולדו.

רעיון זה מתבטא גם בעניינים הלכתיים.

מובא בכתובות (כז.) שאשת כהן הנמצאת בשבי אצל גוים אסורה לבעלה. אבל אם יעיד עליה מישהו שלא נטמאה, היא מותרת לו. העד יכול להיות בנה או בתה, אביה או אמה, או אפילו עבד ושפחה או גוי מסיח לפי תומו. אבל בשום אופן לא בעלה, כי הרי "אין אדם מעיד על עצמו". כי הרי הוא היא, והיא הוא. המושג "אשתו כגופו" איננה מליצה בעלמא אלא היא הלכתית ופשוטה כמשמעה. כן הוא לגבי דין קריאת שמע במטה (ברכות כד.) ועוד כמה דינים. הדברים מקבלים תוספת הדגשה במדרש (ויק"ר כט) "במאזנים לעלות המה מהבל יחד" עי"ש. וכתב על כך הגר"א ("יהל אור", דף לג בנדפס) "שוא הוא עסק בני אדם בענין הזיווג, שהכל הוא מאת ה'".

ובכן רחל הבינה שאם בסופו של דבר לאה תהיה אשת יעקב, "היא האשה אשר הוכיח ה'" וגם יעקב לא יתרעם ולא יתלונן (וכפי שהוכיח סופו על תחילתו, שבאמת יעקב השלים עם המצב).

הדברים נראים לנו מוזרים, כי רגילים אנו בדורנו לברר היטב לפני הנישואין, ולשאת לאשה רק כזאת שמוצאת חן גם בטרם הנישואין, או שמתאימה לו כמעט בכל הבחינות.

אבל **רש"ר הירש** (על בראשית כד, יז) מלמדנו כי עיקר האהבה נוצרת ונבנית רק אחרי החתונה. אבותינו לא חפשו אהבה זאת לפני החיים המשותפים. וכן כתב **המלבי"ם** (על דברים כד, על הכתוב 'אם לא תמצא חן בעיניו') - שהדורות הראשונים רק חקרו על טיב משפחת ההורים של החתן והכלה, ועל רמת מדותיהם הטובות של החתן והכלה. חוץ מזה הם לא הכירו זא"ז כל כך. ממילא, לא היו להם ציפיות מופרזות וגם לא אכזבות אח"כ, ולא התעוררו סיבות לגירושין כמקח-טעות. לעומת הדורות האחרונים שהחתן והכלה פוגשים זא"ז פעמים רבות לפני שמחליטים להתחתן, ומרמזים זא"ז ומציגים הצגה נאה זל"ז, וחושבים לפי דמיונם (שאינו מבוסס על עובדות מעשיות) שהם אוהבים זא"ז (עת שהכל בנוי על תדמית מדומה). ורק אחרי החתונה מתעוררים להכיר באמת את האופי האמיתי של בן הזוג, ומתוך אכזבה מרה שציפיתם נתבדתה, הם באים אח"כ לעתים לידי מריבה זע"ז. משא"כ דורות ראשונים, שידעו מראש שאינם מכירים כל כך זא"ז, והסכימו לנסות לבנות חיים משותפים אחרי החתונה על בסיס של גמישות והידברות בנסיון לגשר ביניהם.

ממילא בענינו, היתה רחל סבורה שההבדל בינה לבין לאה לא היה כה רחוק, וגם לאה יכולה להיות בת זוג ליעקב. כל שכן אם ה' יסייע בדבר.

אמנם, נגד פשטות ההבנה במאמר חז"ל הנ"ל (מו"ק יח.) שה' הוא הקובע זיווגים לפי דעת עליון, יוצא **הרמב"ם חוצץ** (שו"ת רמב"ם, מהד' בלאו, עמ' 715) וסבור שכוונת חז"ל במאמרם "מה' אשה לאיש" היא רק לאפוקי מהכופרים החושבים שאין לעולם בורא, והכל מתנהל במקרה. אבל כל הטבע ערוך ומסודר לפי כללים של ניהול הטבע ע"י ה'. וכך חוזר הרמב"ם על דבריו במו"נ (ב/מח).

עיקר קושייתו של הרמב"ם היא שאם כפי פשוטו שה' קובע זיווגים, איך יוכל כהן להתחתן עם גרושה. וכן הפסוק שאומר משוח מלחמה "מי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה... פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה" (דברים כ, ז). אם זיווגים בשמים, הא כיצד יוכל שום איש אחר ליקחנה? על כן סובר הרמב"ם שהאדם הוא הוא שקובע לעצמו מי תהיה אשתו.

ונראה להביא שתי ראיות סימוכין לרמב"ם:

א. "הנושא אשה לשום ממון, הויין לו בנים בלתי מהוגנים" (קידושין ע. ומבואר ב"חלקת מחוקק" על שו"ע אבהע"ז תחילת ס"י ב' שזה אמור אפילו באשה שאינה פסולה לו, ודלא כדעת ריב"ש, עיי"ש גר"א). הרי מכאן שיש אפשרות לישא אשה לא לו.

ב. ורבנו בחיי (על בראשית כד) כתב שהוא הדין לנושא אשה לשום נוי ויופי.

וכעת נראה לגשר ולפשר בין ב' הדעות (דעת הרמב"ם מחד, ודעת הגר"א ב"יהל אור" מאידך).

באמת, אם האדם מתנהג כנאה וכיאה ואינו משתדל לעקוף את הליכות התורה, יתנו לו אשה לפי זווגו, שנקבעה לו עוד לפני שנולד. אבל אם יבחר לו דרך לא-תורנית, יקבל אשה שלא ה' הקציב לו. למה הדבר דומה? אם בשמים נגזר על האדם לחיות שבעים שנה, אבל אם עלה אותו אדם לגג ויתכופף, אם לא יזהר יתכן שיפול וימות למרות שה' גזר עליו אריכות ימים. וכן, אם נגזר עליו להיות עשיר (נדה טז:), אם ינהג ברשלנות ברכושו והונו ויניחנו על אדן חלון ביתו, עלול גנב לגנוב ממנו כל הונו. כלומר, יוכל האדם לשנות מה שנגזר עליו. כך, גם כהן הנושא גרושה, או מחזיר גרושתו אחרי שנישאה לאחר, או נושא אשה לשום ממון או לשום נוי, יתכן שישא אשה שלא היתה מיועדת לו. המושג "זיווגים בשמים" הוא למי שנוהג כשורה, לפי אמות-מדה תורניות.

ובזה חזרנו לדברי **שו"ת אגרות משה** (הגר"מ פיינשטיין, יו"ד סי' צ') שהעיקר הוא לעיין בטיב חינוך המשפחתי ובטיב מדותיה של בת-הזוג המוצעת לו. האהבה תתפתח ביניהם לפי כושר התמודדותם בבעיות הנצבות בפני הזוג, אחרי נישואיהם.

כמה רחוקים אנו מהגישה הטהורה והתמימה הנ"ל שנהגו בה אבותינו. אבל נדמה לי שבכך נוכל להבין קצת פשר התנהגותה התמוהה של רחל אמנו ותגובתו המופתית של יעקב אבינו, שקבל ללא תלונה וללא התקוממות מה שהנסיבות הביאו לידינו. כלומר, כשמדובר במי שנהג בתמימות, איגלאי מילתא למפרע שהאשה שישא היא זווגו - "היא האשה אשר הוכיח ה'" (בראשית כד/מד).

ישנם שני שלבים בחיי האדם.

1. עד שהוא בורר לו את אשתו, עליו לעשות איזה השתדלות ("העמק דבר" על דברים ל, יד).
2. אבל אחרי שנשא אשה, יאמין כי מה' אשה לאיש (מו"ק יח:, ויק"ר כט/ח ד"ה אך הבל) וזאת היא האשה שנקבעה לו מששת ימי בראשית. ולכן לא עלה על דעתו של יעקב לגרש את לאה. כל בני-הזוג הנוהגים לפי יסודות חינוך התורה הנ"ל, שכינה ביניהם כאשר יש שלום ביניהם (כמבואר בסוטה יז).